

Ekoloji Mücadelesinin Sınıfsallığı

Mehmet HORUŞ

Ekoloji mücadelesinin sınıf mücadelesinin yeni bir vechesi olduğunu savunanlar için son yıllarda Türkiye'deki ekoloji hareketi de epey bir kanıt biriktirdi. Bu noktada sınıfın toplumsal bir katman, sosyolojik bir olgu olmanın ötesinde siyasal bir özne olarak inşasını ele almak gerekiyor. En bilindik şekliyle; sınıfın kendi mücadele süreçleri ve kendisi için sınıf bilinciyle ekoloji mücadelesinin öz deneyiminden elde edebildiğimiz gözlemleri aktarmaya çalışalım.

Ekoloji hareketinin halen dağınık bir yapıda olması, üzerine düşünülürken genel çıkarsamalar yapılmasını zorlaştırıyor. Yine de çeşitli yerel ve bölgesel platformların ülke genelinde bir araya gelişlerinden hareketin genel eğilimlerini küçük hata paylarıyla saptamak mümkün görünüyor.

Ekoloji alanındaki mücadele seksenli yıllardan itibaren doğa korumacı ve çevreci kampanyalarla toplumsal muhalefetin gündeminde yer edinmeye başladı. Sınıfsal niteliğinin görünür olmaya başlaması ise Bergama köylülerinin direnişiyle oldu. Bergama'nın açtığı kapıdan ikibinli yıllarda yerel ekoloji hareketlerine yeni halkalar eklendi. 2007 yılında TMMOB Çevre Mühendisleri Odası'nın düzenlediği Çevre Sempozyumu'nun katılımcıları arasında yerel çevre platformlarının benzer etkinliklere göre önemli bir ağırlığı vardı. TMMOB'a bağlı odalar, KESK ve DİSK'e bağlı sendikalar, çevreci kurumlar, demokratik kitle örgütleri ve bireylerden oluşan Beyazadımlar Platformu adına "Türkiye Çevre Hareketi Halklaşıyor" başlıklı sunulan bildiriye, ekoloji mücadelesinin yerel direnişlerin öznesi olmaya başladığı yeni bir evresinde olduğumuz tarihe not düşüldü. Bildiriye ve çalıştayın bütününde, ekoloji hareketine genel bir antikapitalist politik hat önerilerek; "Türkiye'de artık halklaşmış ve çevreciler bu tarihsel fırsatı değerlendirebilirse daha da halklaşacak bir çevre hareketi vardır. Sinop'taki Nükleer Karşıtı Miting ve Küresel Isınmaya Karşı Kadıköy Mitingleri ile yerel düzeydeki her gün gazetelerden okumaya alışmaya başladığımız eylem haberleri, çevreci hareketin bu topraklarda da kendi geleneğini yaratmaya başladığının kanıtlarıdır." denildi. Mutlaka aynı döneme ilişkin benzer tespitler ve öngörüler içeren başkaca metinlere ve toplantılara da atıf yapılabilir. Bu referansların çokluğu, üzerine konuştuğumuz evrenin tarihselliğini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

2010 yılı Haziranı'nda Ankara'da gerçekleştirilen "Çevre Direnişleri Buluşması", Türkiye'de ekoloji mücadelesi alanındaki bütün eğilimlerle en kitlesel ve kapsamlı bir araya geliş oldu. Yapılan tartışmalar kadar, katılımcıların yerel "çevre direnişleri" olması bakımından ekoloji hareketinde önemli bir aşama geçildi. İlk defa ekolojik saldırılara karşı direnenler, bir arada kendi sözlerini söylediler. Çevre hareketi denilince akla gelen Tema, Greenpeace, WWF ve benzeri STK'lar veya Yeşil hareketin temsilcileri yerine ağırlıklı köylü tabanlı emekçi karakteri kazanmış yerel çevre direnişleri, sonraki yıllarda da hareketin öznesi olarak giderek daha görünür olmaya ve öne çıkmaya başladı. Bu direnişler arasında Akkuyu ve Sinop'taki nükleer karşıtı mücadele veya Bergama ve Cerattepe direnişleri yirmi yılı aşan bir sürekliliğe ulaştılar. Derelerin Kardeşliği Platformu ve EGEÇEP gibi bölgesel platformlar da kendi içlerinde daha çok yerel direnişle buluşarak önemli deneyim birikimi sağladılar.

Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu, özellikle HES karşıtı mücadelenin suyun mülkiyetinin şirketler tarafından ele geçirilmesi ve suyun metalaşması şeklinde ideolojik bir duruş kazanmasında politik bir ekoloji hareketinin inşasında önemli bir rol oynadı. Birer kampanya örgütünden ziyade süreklilik kazanan yerel direnişlerin ortak özelliği, çevreciliğin kalıplarının dışına çıkarak şirketlerle ve hükümetle pazarlığa girmemeleri, topraklarını savunurken toplumsal muhalefetin diğer bileşenleriyle birlikte mücadelelerini birleştirmelerinden kaynaklandı. Bu direnişlerinin kazanımlarını sınıf mücadelesinin kazanımı olarak görmek gerekiyor. Yine bu dönemde KESK'e bağlı EğitimSen, SES, Tarım Orkam-Sen, DİSK Dev Maden-Sen ve Çiftçi-Sen, dayanışma ilişkisinin ötesinde ekoloji alanındaki direnişlerin çoğunda doğrudan örgütleyicisi olarak yer aldılar. İlgili herkesin bu süreçte gözlemlediği gibi kadınlar ekoloji hareketi içinde her zaman en önde direnmeye devam ediyorlar. Özellikle Tortum gibi muhafazakar siyasal yapının baskın olduğu yörelerde direnişin sembolü kadınlar oldular.

Ekoloji hareketinin kentli orta sınıfların tekelinden kurtulup emekçi karakteri kazanması, önceki dönemin bakiyesi beyaz Türk bakış açısının kırılmasını da sağlamıştır. Kürt hareketinden özellikle bölgedeki orman yangınlarına karşı çevrecilerin sessiz kalmasından kaynaklanan eleştiriler yerini dayanışmaya bırakmaya başladı. 2015 yılı Temmuz ayında Cudi Dağı'nda yaşanan orman yakmalara karşı Ege bölgesi, Trakya ve Karadeniz'deki yerel platformlar, "karıncanın kardeşi var" diyerek ekoloji mücadelesinin "demokrasi ve barış mücadelesi ile birlikte verilebileceğine" inandıklarını ve "dost elini uzatmakta geç kaldıklarını" belirttiler.

Bu çok kısa özet, ekoloji mücadelesinin son yirmi yılda yaşadığı dönüşümün ana karakterinin toplumsal tabanındaki dönüşüm ve temsil yeteneğinin yerel direnişler üzerinden şekillendiğini göstermeye yetecektir. Dünyadaki dönüşüm de bu ekseninde yaşanmaktadır. Sosyalist gelenekler de bu süreçte ekoloji mücadelesi alanında varlık göstermeye başladılar. Ekoloji hareketinin toplumsal tabanındaki bu sınıfsal dönüşümünün doğrudan bir sınıfsal bilince dönüşmesi yersiz bir beklentidir. Ama yaşanan lokal sorunların giderek sistem sorunu olarak daha net görülebilmesine, AKP'nin dolaysız tarafgirliğine ve hukuk güvenliğini ortadan kaldırmasına, birlik olmadan kazanılmayacağını anlaşılmasına, siyasal mücadelenin zorunlu hale geldiği genel bir eğilim olarak her buluşmada açıkça ifade edilmesine rağmen ekoloji hareketi içinde sınıfsal tartışmalar hak ettiği ilgiyi bulamamıştır. Gezi'ye rağmen ekoloji hareketinin önündeki siyasallaşma eşikleri aşılamamaktadır. Umut veren bir örnek olarak HDK Ekoloji Komisyonu'nun ön ayak olmasıyla başlatılan Ekoloji Meclisi girişimini sayabiliriz. Meclis üç ayrı toplantıdan sonra ekoloji mücadelesinin sınıf mücadelesinin bir parçası olduğunu kabul ederek oniki maddelik siyasal ilkelerini belirledi. Ekoloji Meclisi, Türkiye'de ekoloji hareketinin geneline kapsamıyor. Ama siyasal bir ekoloji hareketinin inşasında önemli bir adım daha atılmış oldu. Tüm bu girişimler, ekoloji mücadelesi siyasallaşma süreci içinde sürerken, ekoloji hareketi ile çevreci hareketler arasındaki makası açarak halk mücadelesinin, sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin sisteme karşı ayrılmazlığını netleştirmeye önemli katkılar sağladı. Amasra'daki termik santral karşıtı mücadele eden platform sözcüleri kamuoyuna kendilerini tanıtırken çevreci bir oluşumdan

ziyade halk hareketi olduklarını vurgulama gereğini duymasının nedeni yaratılan bu öz bilinçten kaynaklanmaktadır.

Bu aşamada ekoloji hareketinin sınıf hareketinin diğer bileşenleriyle ortak bir siyasal program oluşturması için önüne çıkan sorun alanlarına bakmakta yarar var. Ekoloji mücadelesinin sınıfsal yönü belirginleştikçe burjuva çevreciliği diyebileceğimiz akımların ekoloji hareketi içinde meşruiyeti ve kayda değer bir etkisi de kalmadı. ANAP döneminden beri sermaye tarafından kurulan vakıf ve dernekler üzerinden çevre sorunlarının siyasetle bağını gizleyen ideolojik bir hegemonya kuruldu. Ama TEMA gibi örgütlerin sermaye ile olan doğrudan bağları, ekoloji hareketinin ortak hafızasını kurmaya başlaması ile kolayca teşhir edildi. STK görünümlü bu şirketler, çevreci imajlarını satarak yatırım danışmanlığı yapıyor ya da şirketlerin halkla ilişkiler departmanında yerel direnişlerin kırılması için kullanılan birer aparat olarak varlığını sürdürüyor. Burjuva çevreciliğin bu kadar uzun süre çevre hareketleri içinde etkili olmasının nedeni sosyalist hareket ile çevreci hareketler arasındaki mesafedir. Yeşil hareketin kapitalizmle sosyalizmi ekolojik sorumluluk konusunda eşitleyen yaklaşımı uzun süre ekoloji hareketinde sorunu sistem sorunu olarak ele alma çabalarını engelledi. Bu yaklaşım ilginç bir biçimde sosyalistler arasında da kanıksandı ve Türkiye’de sosyalist hareket ile ekoloji hareketi arasında Batı’dakinden de daha fazla bir açığı oluştu. Bu mesafe son on yılda kapanmaya başladı ve ekoloji hareketi de bu toprakların devrimci mirasından beslenmeye başladı. Ama sosyalistler arasında ekoloji mücadelesine yaklaşımdaki merkez kaç ideolojik alışkanlık devam ediyor. Ekososyalizm tartışmalarının bir galatı meşhur haline gelmesi ve yeşil hareketinkine benzer bir politik etki doğurması bu alışkanlıktan kaynaklanmıştır.

Ekoloji mücadelesinin içindeki burjuva çevreci eğilim ise öteden beri ekolojik sorunların nedenini teknik boyuta indirgeyen ve mücadelenin ufkunu da açılan davalarla sınırlayan iki koldan varlığını sürdürdü. Bergama deneyimine rağmen Cerattepe’de benzer zaafın gösterildiğine bakıldığında bu etkinin ekoloji hareketine halen sirayet edebildiğini görüyoruz. Ekolojik sorunları, teknik bir mesele olarak ele alanlara baktığımızda karşımızda enerji uzmanı, iklim uzmanı, alternatif enerji dernekleri temsilcileri gibi aslen sermayenin farklı sektörleri arasındaki rekabet içinde varlık kazanan kesimleri görüyoruz. Ekoloji hareketi içindeki AB’ci eğilimi büyük oranda bunlar besliyor. Doğrudan ya da dolaylı olarak da sermaye ve AB tarafından fonlanıyorlar. Çözümü hukukta arayan diğer eğilim ise hukukun tarafsızlık iddiasını bu kadar yitirmesine rağmen halen ekoloji hareketinde bir eğilim olarak varlığını korumaktadır. Bu iki sapmanın varlığını sürdürebilmesinin nedeni, hukukun ötesine geçecek siyasal mücadele deneyimlerinin ekoloji hareketinde yaratılamamış olmasıdır. Her iki eğilimden ekoloji hareketi ancak siyasal iktidar talebiyle kurtulabilir. Siyasal iktidar talebi olmadan alternatif üretilemeyeceği en fazla yenilenebilir enerji projelerinde ekoloji hareketinin etkili tavır almasını engellemiştir. Jeotermal enerjinin Aydın’da yarattığı tahribat bu sektörün yenilenebilir enerji iddiasını çok çabuk çürütmüştür. Ancak rüzgar ve güneş sektörünün çıkarları halen ekoloji hareketi içinde savunulabilmektedir. Oysa bu sektörler, doğanın metalaşması ve yaşam alanlarının sermaye lehine gasp edilmesinde “yenilenebilirlik” makyajıyla çok daha acımasız uygulamalar yaratmaya devam ediyorlar. Teknik açıdan enterkonnekte sistem bağlantıları ve karbon piyasası gibi piyasa ilişkileri içinde alternatif

olduklarını iddia ettikleri diğer teknolojilerle güçlü bir ittifak kurmuş durumdalar. Bu sermaye ittifakına karşı ekoloji hareketleri ancak sınıfsal bir ittifakla karşı koyabilir. Aslında yenilenebilir ve alternatif enerji tartışmaları ekoloji hareketi için siyasal iktidar talebini yükselteceği çok avantajlı bir zemin sunuyor. Burada bazı sosyalist partilerdeki bürokratik tepkilerin bir tür siyasal gericiliğe dönüştüğünün altına çizmekte fayda var.

Ekoloji hareketinde ortak bir zemin arayışı uzun zamandır var. Ancak örgütlenme sorunu, ortak politik program ve ilkelerin belirlenmesiyle çözülecektir. İdeolojik netlik sağlanmadan tüm yapıları kapsama çabasının pratik yol almayı zorlaştırdığı görülmektedir. Daha açık ifadeyle bu bir araya geliş ortak bir kampanya örgütünün ötesine geçecekse ideolojik ve siyasal ayrışmadan kaçınmamak gerekmektedir. Çünkü bir araya geliş zemininin geniş tutulması ve kapsayıcılık kaygıları, kaçınılmaz olarak çevrecilik paydasında buluşmaya neden oluyor. Siyasetin reddi üzerinden şekillenen bu paydadan ortak siyasal program ve örgütlenme üretmek imkansızdır.

Ekoloji hareketinin sınıf hareketinin bir dinamiği olarak şekillenmesi sürecinde ilişkinin karşılıklı bir etkileşim ve sorun alanlarını birbirinin içine taşıma pratikleri ile gelişeceğini görmek gerekiyor. Ekoloji hareketi, bugün için kendi özerk mücadele alanı ile ilgisi olmadığını düşündüğü sorun alanlarını tartışmaktan kaçınmaktadır. Bu da geçmişin kötü alışkanlarının bir tezahürüdür. Örneğin yaşam alanlarına devlet eliyle sermaye lehine el konulması uygulaması olarak acele kamulaştırma, bütün ekolojik saldırıların temel yöntemi olarak kullanılmaktadır. Geline aşamada mülksüzleştirme operasyonunun büyüklüğü, 1.Dünya Savaşı sırasındaki uygulamalarla karşılaştırılabilecek bir etkiye ulaşmıştır. Dolayısıyla sermayenin komprador niteliği, uluslaşma süreci veya azınlıklar sorunu gibi ekoloji hareketinin şimdiye kadar alışık olmadığı tartışma başlıklarında geleneksel sınıf hareketinin verdiği yanıtlara ekolojik bir gözle yeniden bakılmalıdır. Ekolojik sorunların hayati içeriği, ekoloji hareketinin kendi gündemini diğer toplumsal mücadele alanlarının gündeminden öncelikli görerek uzaklaşmasının gerekçesini oluşturmamalıdır. Çünkü bu kaçınma tutumu, ekolojik mücadeleyi üretim ilişkilerinden soyutlayarak toplumsal gücünün farkına varmasını engellemektedir. İklim değişikliğine karşı mücadeleyi kutsal bir misyona dönüştürürken bu mücadelenin güncel görevleri, ihmal edilmemelidir.

Ekoloji hareketinin önümüzdeki dönemdeki seyrinde, ekolojik sorunlarla mülkiyet rejimi arasında kuracağı bağ belirleyici görünmektedir. İktidarını inşaat, enerji ve maden başta olmak üzere doğal ve kentsel varlıklarımızın talanı üzerine kuran bir egemenlik sitemine karşı sınıf mücadelesi, ekolojik boyuta sahip olmadan verilemez. Ekoloji hareketi de verili mülkiyet rejimi ile bağı kurmadıkça hiçbir sorununu çözemeyecektir.